

Arkadiusz Domaszk

Współcześni męczennicy za wiarę : wymagania procesu kanonizacyjnego

Seminare. Poszukiwania naukowe 25, 39-57

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ARKADIUSZ DOMASZK SDB
UKSW, Warszawa

WSPÓŁCZEŚNI MĘCZENNICZY ZA WIARĘ – WYMAGANIA PROCESU KANONIZACYJNEGO

WSTĘP

Jezus Chrystus powiedział Apostołom, że będą oni Jego świadkami aż po krańce ziemi (Łk 24,48; Dz 1,8). W innym miejscu Ewangelii czytamy fragment o krzyżu jako symbolu gotowości uczniów Jezusa na solidarne dzielenie z Nim życia i śmierci (Mt 10,38; Łk 9,23). Radykalne wypełnienie misji krzyża, jak i bycia świadkiem Jezusa, dokonuje się w męczeństwie. Pierwsze świadectwo wiary w Chrystusa, potwierdzone przelaną krwią, dał św. Szczepan opisany w Dziejach Apostolskich (Dz 7,54-60).

Stopniowo w Kościele rozwijał się kult męczenników. Jego podstawowymi elementami były: pogrzeb uroczysto celebrowany przez całą wspólnotę chrześcijańską, obecność biskupa, który też pełnił rolę urzędowego świadka oraz coroczne obchodzenie rocznicy śmierci.¹ Męczeństwo było jednocześnie traktowane jako chrzest z krwi, rozumiany na równi z chrztem z wody. Sobór Watykański II, przypominając naukę Kościoła o powołaniu do świętości, odniósł się także do kwestii męczeństwa, które jest rozumiane jako szczególny dar i najwyższa próba

¹ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne według ustawodawstwa Jana Pawła II*, Lublin-Sandomierz 1997, s. 37. Etymologia słowa *męczennik* i teologiczny fenomen męczeństwa w Kościele, por. S. Longosz, *Niektóre aspekty teologii męczeństwa w literaturze wczesnochrześcijańskiej*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 1979, t. 7, s. 49-73; A. Kubiś, *Z teologii męczeństwa*, „Ateneum Kapłańskie” 472 (1987), z. 3, s. 460-469; H. Misztal, *Martyrium, aspekt historyczno-prawny*, tamże, s. 470-476; J. Lisowski, *Nowe teologiczno-prawne aspekty męczeństwa i praktyka Kongregacji*, w: *Elementy prawne świętości kanonizowanej według ustawodawstwa Jana Pawła II. Materiały II Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Kanonizacyjnego KUL Lublin, 24-26.09.1992*, red. H. Misztal, Lublin 1993, s. 113-145. Męczeństwo stanowiło też wzór dla innych form świętości, J. Hermans, *Męczeństwo – wzór chrześcijańskiego męstwa i świętości*, <http://www.mateusz.pl/duchowosc/jh-mecenstwo.htm>

miłości do Jezusa.² „Do dania więc tego najwyższego świadectwa miłości wobec wszystkich, zwłaszcza wobec prześladowców, niektórzy chrześcijanie zostali powołani już od samego początku i zawsze będą powoływani”³.

Historia Kościoła pokazuje, że świadectwo męczeństwa, ze względu na Chrystusa, rzeczywiście wielokrotnie miało miejsce we wspólnocie eklezjalnej. Powróciło ono także w wieku XX, na co zwrócił uwagę Jan Paweł II, polecając, aby w perspektywie trzeciego tysiąclecia uzupełnić martyrologium Kościoła⁴. Temat tegorocznego sympozjum w Łądzie nosi tytuł *Martyrologium romanum jako świadectwo świętości Kościoła*. Nim jednak imię świętego zostanie wpisane do księgi *Martyrologium romanum*, należy najpierw dopełnić określonej procedury. Niniejsze opracowanie ma na celu rozważenie męczeństwa w odniesieniu do norm prawa kanonicznego, które regulują przebieg procesu kanonizacyjnego. Najważniejszymi dokumentami w tym zakresie są: konstytucja Jana Pawła II *Divinus perfectionis magister* oraz Normy Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, oba akty prawne z 1983 r.⁵ Przyjęty temat wystąpienia dotyczy współczesnych

² Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele „*Lumen gentium*”, 21.11.1964, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje Dekrety Deklaracje*, Poznań 2002, nr 42; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002, nr 2473. O powszechnym powołaniu do świętości, por. Jan Paweł II, List apostolski „*Novo millennio ineunte*”, 06.01.2001, Poznań 2001, nr 30-31; J. S. Martins, *Święci i świętość według Jana Pawła II*, http://opoka.org.pl/biblioteka/IT/TH/THO/25jp/martins_swietosc.html; E. Nowak, *Świętymi bądźcie*, http://opoka.org.pl/biblioteka/T/TS/swieci/kanonizacje_swietychjp2.html; tenże, *Beatyfikacje i kanonizacje Jana Pawła II*, w: *Divina et humana. Księga jubileuszowa w 65. rocznicę urodzin ks. prof. Henryka Misztala*, red. A. Debiński, W. Bar, P. Stanisz, Lublin 2001, s. 635-648. Monograficzne opracowanie na temat świętości w kontekście kanonizacyjnym, por. I. Werbiński, *Świętość w świetle dekretów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych po Soborze Watykańskim II*, Warszawa 1993.

³ *Lumen gentium*, nr 42.

⁴ Por. Jan Paweł II, List apostolski „*Tertio millennio adveniente*”, 10.11.1994, „L'Osservatore Romano” 1994, nr 12, s. 4-22, nr 37. Przekrojowy obraz martyrologium obejmujący różne kontynenty i kraje, m.in. prześladowania w Meksyku, Hiszpanii, pod rządami nazistowskimi i komunistycznymi w Europie, a także w Chinach, Korei, Wietnamie, oraz męczennicy z Afryki, por. *Męczennicy XX wieku*, Kolekcja Communio t. 14, red. L. Balter, Poznań 2001.

⁵ Por. Jan Paweł II, Konstytucja apostolska „*Divinus perfectionis magister*”, 25.01.1983, w: H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, Lublin-Sandomierz 1997, s. 451-464; *Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych, Normy, które należy zachować przy prowadzeniu dochodzenia przez biskupów w sprawach kanonizacyjnych* (dalej: *Kongregacja-Normy*), 07.02.1983, w: tamże, s. 465-478. Por. też A. Petti, *Odnowa prawodawstwa w procedurze spraw świętych*, w: *Kościół i Prawo*, t. 4, red. J. Krukowski, H. Misztal, Lublin 1985, s. 239-234; E. Nowak, *Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych: struktura, kompetencje*, w: *Elementy prawne świętości kanonizowanej...*, s. 13-42. Kodeks z 1983 r. podaje jedynie normę odsyłającą, ale wiele norm prawa procesowego ma zastosowanie w postępowaniu kanonizacyjnym, por. „*Codex Iuris Canonici, auctoritate Joannis Pauli PP. Promulgatus*”, *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984 (dalej KPK 1983), kan. 1403; H. Misztal, *Procesowy charakter dowodzenia w sprawach kanonizacyjnych*, w: *Semel Deo dedicatum non est ad usum humanos ulterius transferendum*, *Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. dr hab. J. Kałowskiemu z okazji 70. rocznicy*

męczenników. Dlatego przybliżone zostaną aktualne normy prawne, bez odniesienia się do tzw. spraw historycznych.⁶

W pierwszej części opracowania podjęta zostanie kwestia męczeństwa w jego elementach kanonicznych. Następnie zostaną zarysowane najważniejsze wymagania procesu w dochodzeniu diecezjalnym. Dalsza część pracy odniesie się do postępowania w Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych. Ostatnia zaś dotyczyć będzie różnic pomiędzy beatyfikacją a kanonizacją.

1. MĘCZEŃSTWO – ELEMENTY KANONICZNE

Kościół prowadzi wiernych do świętości. Tę kategorię teologiczną prawo kanoniczne ujmuje w pewnych granicach, koniecznych na użytek postępowania procesowego – kanonizacyjnego. Dlatego w literaturze przedmiotu występuje termin świętość kanonizowana, tj. taka, która zasługuje na uroczyste ogłoszenie w formie papieskiego dekretu.⁷ W prawnym ujęciu męczeństwa należy rozpoznać i ocenić to, co jest faktem zewnętrznym (w łączności z wewnętrzną postawą miłości i wiary) i jako taki można rozumowo i zmysłowo ocenić; historyczny akt męczeństwa występuje łącznie z faktem prawnym.⁸

Do zaistnienia męczeństwa za Chrystusa, konieczny jest prześladowca. Jest on osobą fizyczną lub prawną, która zadaje śmierć ze względu na nienawiść do wiary. Prześladowca działa bezpośrednio sam lub zleca tę czynność innej osobie.

Tradycyjna koncepcja prawna łączyła zadanie śmierci z konkretną osobą fizyczną, jako czynnikiem sprawczym. Zachowując takie rozumienie sprawcy śmierci, należy również zauważyć prześladowcę zbiorowego.⁹ Europejskie systemy totalitarne, męczennicy z Hiszpanii i Meksyku w XX w. oraz inni, uprawniają do rozszerzenia tradycyjnej koncepcji prześladowcy. Jednocześnie sprawca

urodzin, Warszawa 2004, s. 513-533. Ogólnie wskazane kompetencje Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, por. też Jan Paweł II, Konstytucja apostolska o Kurii Rzymskiej „*Pastor Bonus*”, 28.06.1988, AAS 80 (1988) s. 841-912, art. 71-74.

⁶ Sprawy nowsze opierają się m.in. na zeznaniach świadków naocznych, a starsze można rozpoznać jedynie na podstawie źródeł pisanych, por. *Kongregacja-Normy*, nr 7; por. także Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych, *Dekret na temat sług Bożych, których sprawy aktualnie są rozpatrywane w Kongregacji*, 07.02.1983, w: H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 479-481.

⁷ Por. E. Nowak, *Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych*, s. 15; H. Misztal, *Prawo Kanonizacyjne*, s. 45; I. Werbiński, *Świętość...*, s. 56. O teologicznym ujmowaniu świętości, por. H. Misztal, *Komentarz do konstytucji apostolskiej „Divinus perfectionis magister”*, Lublin 1987, s. 15-20.

⁸ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 46-47; o rozróżnieniu męczeństwa wobec Boga od męczeństwa wobec Kościoła, por. tamże.

⁹ Por. tamże, s. 47. Badania ostatnich kilkudziesięciu lat w Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych ujawniają, że prześladowcą może być cały system władzy np. niemiecki narodowy socjalizm, por. H. Misztal, *Martyrium, aspekt historyczno-prawny*, s. 484; J. Lisowski, *Nowe teologiczno-prawne aspekty...*, s. 128-133.

zbiorowy często działa anonimowo, co utrudnia dowodzenie.¹⁰ „Zmienił się kontekst kulturowy męczeństwa oraz strategie *ex parte persecutoris*, który w coraz mniejszym stopniu stara się ujawniać w sposób wyraźny swoją nienawiść do wiary chrześcijańskiej lub do postępowania zgodnie z cnotami chrześcijańskimi, lecz skrywa ją za różnymi racjami, np. natury politycznej lub społecznej”¹¹ Przykładem zamordowanych przez system władzy są m.in. o. Maksymilian Kolbe¹² i s. Benedykta od Krzyża (Edyta Stein).

Prześladowcą mogą być zatem systemy społeczno-polityczne wraz z wrogiem religii ustawodawstwem, administracją i sądownictwem. Również terrorystyczna działalność niektórych partii komunistycznych wpisuje się w koncepcję zbiorowego prześladowcy, czego przykładem jest partia Świetlistego Szlaku w Peru.¹³ Tym niemniej, należy, o ile to tylko jest możliwe, wskazać konkretne osoby bezpośrednio odpowiedzialne za śmierć męczennika.¹⁴

W koncepcji męczeństwa konieczny jest fakt śmierci fizycznej (naturalnej i realnej). Nie można mówić o męczenniku w kontekście śmierci prawnej (utrata praw cywilnych), czy niezrealizowanej groźby. Dyskusyjną jest śmierć psychologiczna, tj. pozbawienie człowieka zmysłów, władz umysłowych i inne cierpienia fizyczne, bądź duchowe, bez biologicznej utraty życia.¹⁵ Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych niezmiennie rozpoznaje męczenników jedynie w odniesieniu do śmierci fizycznej.

Rozróżnić trzeba bezpośrednie sposoby zadania śmierci: ścięcie, rozstrzelanie, powieszenie, podanie trucizny itd., od form pośrednich. Do tych drugich na-

¹⁰ Por. E. Zarosa, *Rola postulatora w sprawach kanonizacyjnych według ustawodawstwa Jana Pawła II. Prawo materialne i formalne w praktycznym zastosowaniu*, Lublin-Zamość-Sandomierz 1999, s. 232-233.

¹¹ Benedykt XVI, *Badania kanoniczne przed beatyfikacją i kanonizacją. Przesłanie Ojca Świętego z okazji sesji plenarnej Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych*, http://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/bad_kanoniczne_2 Por. H. Misztal, *Prawno-teologiczne aspekty procesu kanonizacyjnego męczenników polskich okresu II Wojny Światowej*, „Roczniki Nauk Prawnych” 5 (1995), s. 59-68. W odniesieniu do bł. bpa M. Kozala odmowę jego zwolnienia z obozu strona niemiecka argumentowała bezpieczeństwem publicznym i działalnością polityczną biskupa, por. F. Korszyński, *Ks. Biskup Michał Kozal. Fragment z książki 'Jasne promienie w Dachau'*, Włocławek 1987, s. 24.

¹² Warto odnotować, że o. Kolbe został ogłoszony jako błogosławiony po procesie o heroicności cnót. Natomiast kanonizacja, po debatach w Kongregacji i na skutek decyzji papieża, deklarowała o. Maksymiliana jako męczennika (pierwszego spośród ofiar hitleryzmu), por. G. Bartoszewski, *Szaleniec Niepokalanej. Św. Maksymilian Maria Kolbe (1894-1941) kapitan i męczennik*, w: *Życie i cuda polskich świętych kanonizowanych i beatyfikowanych za pontyfikatu Jana Pawła II*, Warszawa 2001, s. 49-65; J. Lisowski, *Nowe teologiczno-prawne aspekty...*, s. 121-122.

¹³ Por. W. Bar, *Na krwawym szlaku. Sendero Luminoso – prześladowca*, Lublin 1999.

¹⁴ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 48.

¹⁵ Por. tamże, s. 49; E. Zarosa, *Rola postulatora...*, s. 234-235. Śmierć wynikająca z postugiwania chorym i zarażenia się chorobą nie jest męczeństwem, por. H. Misztal, *Martyrium, aspekt historyczno-prawny*, s. 477.

leży skazanie osoby na więzienie, katorgę, pracę w kopalni, obóz koncentracyjny itp. W wyniku tych form skazania człowiek również znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci, którą wywołać może udęczenie fizyczne i psychiczne. Umęczenie w obozie koncentracyjnym współcześnie przyrównuje się do tradycyjnie rozumianej śmierci *ex aerumnis carceris*.¹⁶ Fakt śmierci może nastąpić w niedługim odstępie czasu także poza obozem czy więzieniem, ale chodzi o pewność, że nastąpiła ona wskutek wycieńczenia oraz ran i cierpień zadanych w więzieniu. Wyleczenie z ran, po wyjściu na wolność, nie pozwala na zakwalifikowanie późniejszej śmierci jako męczeńskiej.¹⁷

Fakt śmierci należy ocenić we wszystkich jego okolicznościach, wraz ze wskazaniem jej dokładnej daty.¹⁸ W odróżnieniu do spraw dawnych, współcześnie można rozpatrywać sytuacje, kiedy brakuje ciała męczennika i nie można odnaleźć żadnych relikwii. Dotyczy to m.in. osób zamordowanych w niemieckich obozach koncentracyjnych, których ciała zostały spalone, np. o. Maksymiliana Kolbego.¹⁹

Następnym ważnym elementem męczeństwa jest przyczyna. Odpowiedź na pytanie, dlaczego osoba została zamordowana, sprowadza się do przestrzeni wiary lub określonej cnoty.²⁰ Prześladowca działa z nienawiści do wiary, do dobrego dzieła lub określonej cnoty. Wskazanie tak zdefiniowanej przyczyny wynika z brzmienia wyroku skazującego, dialogów oprawcy z męczennikiem i innych okoliczności śmierci. Nienawiść do wiary ujawnia się w momencie męczeństwa lub też może być wpisana w system ideologiczny.

¹⁶ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 50; J. Lisowski, *Nowe teologiczno-prawne aspekty...*, s. 137.

¹⁷ Uptyw czasu, między zamachem na Jana Pawła II a faktyczną datą śmierci, nie pozwala wskazać zamachowca jako bezpośrednią przyczynę zgonu papieża, tym samym wyklucza się męczeństwo w odniesieniu do toczącego się procesu, por. M. Gryczyński, *Vox populi vox Dei?*, http://opoka.org.pl/biblioteka/T/TS/swieci/beatyfikacyjny_jp2a.html

¹⁸ Nie można wskazać daty śmierci s. Teresy Benedykty od Krzyża, a jedynie dzień przybycia do Auschwitz, por. J. Lisowski, *Nowe teologiczno-prawne aspekty...*, s. 135.

¹⁹ Władze obozowe poleciły spalić ciało bł. Michała Kozala, aby uniknąć jego kultu, por. tamże, s. 138. Fakt śmierci musi być pewny, nie może opierać się na pogłoskach, por. *Dążyć do świętości. Z ks. dr Andrzejem Scąbrem rozmawia Kajetan Rajski*, http://opoka.org.pl/biblioteka/T/TS/kr_dazydsw.html

²⁰ Przykładowo, taką cnotą jest obrona dziewictwa: Karolina Kózkówna, Maria Goretti, por. I. Werbiński, *Świętość...*, s. 224-225. W obronie czystości kobiet, broniąc je przed gwałtami, których dokonywali żołnierze radzieccy, wystąpił biskup Gyor bł. Vilmos Apor, por. W. Bar, *Crux firmat mitem, mitigat fortem. Błogosławiony Vilmos Apor – współczesny męczennik*, „Roczniki Nauk Prawnych” 9 (1999), z. 2, s. 105-122. O trudnościach w dowodzeniu męczeństwa Karoliny Kózkówny, por. M. Machejek, *Problemy prawnopraktyczne polskich spraw kanonizacyjnych w Kongregacji*, w: *Elementy prawne świętości kanonizowanej...*, s. 155-156.

„Udowodnienie nienawiści do wiary u prześladowcy stanowi niewątpliwie najistotniejszy problem spraw najnowszych męczenników.”²¹ Trudność ta odnosi się m.in. do systemów totalitarnych.²² W trakcie poszczególnych procesów kanonizacyjnych wykazano, że nienawiść do wiary dotyczyła konkretnych zagadnień, jak np. stanu kapłańskiego,²³ misji duszpasterskiej, prawa do życia.²⁴ Należy odróżnić nienawiść prześladowcy od sporów i różnic politycznych. Choć można stwierdzić ogólnie, że systemy: nazistowski i stalinowski były zbrodnicze, to jednak każdy fakt męczeństwa należy zbadać indywidualnie oraz zweryfikować motywację po stronie zadającego śmierć. Mogą wystąpić różne przyczyny, ale o męczeństwie mówimy, kiedy nienawiść do wiary jest elementem przeważającym.²⁵

Następnym składnikiem kanonicznej koncepcji męczeństwa jest osoba umęczona za wiarę. Męczennik, powodowany miłością do wiary, powinien akceptować zadaną mu śmierć.²⁶ Jest to akt ludzki. Niekiedy następuje faktyczne wyznanie wiary przed śmiercią. W innych sytuacjach nie ma bezpośredniego słownego przyznania się do Jezusa, ale życie męczennika i okoliczności śmierci wskazują na oddanie życia dla Boga.²⁷ Akceptacja męczeństwa niekiedy jest trudna do rozstrzygnięcia, gdy rozważa się śmierć dziecka, albo gdy ma miejsce ucieczka z miejsca kaźni, czy też prowokowanie oprawcy.

Współczesny rozwój nauk, takich jak: medycyna, psychologia, psychiatria, pedagogia, socjologia, kryminalistyka, wspierają badania procesu kanonizacyjnego. Nauki te pomagają nakreślić pozytywną wolę przyjęcia męczeństwa (również *implicite*) i wytrwania w niej aż do śmierci. Rozwój wiedzy pomaga zrozumieć dalsze przygotowanie osoby do męczeństwa. Nauki medyczne są pomocne przy rozstrzygnięciu np. problemu braku przytomności przed śmiercią.

²¹ H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 50.

²² Nienawiść do wiary jako przyczyna śmierci często jest zamaskowana, co charakteryzuje systemy totalitarne, por. E. Zarosa, *Rola postulatora...*, s. 236-238.

²³ Przynależność do stanu duchownego była niekiedy jedyną przyczyną aresztowania i zesłania do obozu koncentracyjnego, por. F. Stopniak, *Męczeństwo duchowieństwa polskiego w II Wojnie Światowej*, „Ateneum Kapłańskie” 472 (1987), z. 3, s. 496.

²⁴ Edyta Stein została aresztowana z powodu swej żydowskiej narodowości, ale przynależność do Kościoła była przyczyną przeważającą w jej deportacji do obozu i konsekwentnie potem śmierci, por. W. Bar, *Crux firmat...*, s. 115.

²⁵ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 52.

²⁶ Męczennik posiada wolność wyboru, w tej wolności wybiera męczeństwo, por. E. Zarosa, *Rola postulatora...*, s. 229.

²⁷ Por. I. Werbiński, *Świętość...*, s. 219. Niektórzy męczennicy długo przygotowywali się do śmierci, a inni podjęli decyzję w krótkim czasie, por. tamże, s. 220-221.

2. DOCHODZENIE DIECEZJALNE

2.1. Warunki wstępne

Śmierć za wiarę może wzbudzić tzw. opinię męczeństwa.²⁸ Ogólne, ale też stałe, przekonanie o męczeństwie, które występuje w diecezji, instytucie życia konsekrowanego, stowarzyszeniu życia apostołskiego czy innej grupie wiernych może przyjąć formę kultu prywatnego. Ta sytuacja powinna być wstępnie rozpoznana przez powoda i postulatora sprawy.²⁹ Opinia o męczeństwie zwykle rodzi się spontanicznie, trwa, a nawet wzrasta oraz ogarnia wielu wiernych.³⁰ Towarzyścić jej mogą świadectwa otrzymania szczególnych łask. Dlatego należy zachować i zabezpieczyć wszelkie pamiątki, książki i pisma pozostałe po zmarłym, co ułatwi przyszlą pracę postulatora.

Osoby świętych męczenników są przykładami wiary dla wiernych. Dlatego na początku dochodzenia należy określić znaczenie tej sprawy dla Kościoła. Inaczej mówiąc, potrzebne jest wskazanie eklezjalnego waloru ewentualnej kanonizacji. Postulator ma poinformować biskupa o „powodach, które wydają się przemawiać za prowadzeniem sprawy kanonizacyjnej”.³¹ Rozpoznaniu znaczenia sprawy służy też obowiązek biskupa zasięgnięcia opinii Konferencji Episkopatu, czy słusznym jest rozpoczęcie dochodzenia³²: na ile świadectwo męczennika jest aktualne w obecnym kontekście społecznym i czy jest nośnym przykładem dla współczesnych pokoleń?³³

Gdy odpowiedzi na powyższe pytania są pozytywne, to postulator winien zająć się zebraniem wszelkich danych o męczenniku. Na ich podstawie przygotuje on dla biskupa biografię zmarłego, opartą na prawdzie historycznej, z dokładnym chronologicznym zestawieniem życia i działalności osoby.³⁴ Dobry zyciorys

²⁸ Bez trwałej i rozpoznaonej opinii o męczeństwie nie można rozpocząć sprawy kanonizacyjnej, por. Benedykt XVI, *Badania kanoniczne...* Por. także A. Eszer, *Pojęcie cnoty heroicznej w przekroju historycznym*, w: *Elementy prawne świętości kanonizowanej...*, s. 101-112.

²⁹ Na kult prywatny składa się m.in. modlitwa wiernych za pośrednictwem męczennika, nawiedzanie jego grobu, przechowywanie z szacunkiem zdjęć, portretów, por. J. R. Bar, H. Misztal, *Postępowanie kanonizacyjne*, Warszawa 1985, s. 77-78. Postulator sprawy powinien nawet zabiegać o szerzenie kultu prywatnego, por. tamże, s. 87-88; H. Misztal, *Komentarz do konstytucji apostołskiej*, 84-85. Por. także J. Mrówczyński, *Rola informacji hagiograficznej w sprawach kanonizacyjnych*, w: *Elementy prawne świętości kanonizowanej...*, s. 87-99.

³⁰ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 220.

³¹ *Divinus perfectionis magister*, nr 2) 1. Por. H. Misztal, *Znaczenie społeczne kanonizacji i beatyfikacji*, „Roczniki Nauk Prawnych” 9 (1999), z. 2, s. 73-95.

³² Por. *Kongregacja-Normy*, nr 11 a. Zasięgnięcie opinii może się dokonać w formie pisemnej, albo ustnej na posiedzeniu Konferencji Episkopatu, po spotkaniu należy sporządzić pismo na ten temat i dołączyć do akt procesu, por. J. R. Bar, H. Misztal, *Postępowanie kanonizacyjne*, s. 100.

³³ Por. tamże, s. 78; H. Misztal, *Komentarz do konstytucji apostołskiej*, s. 85-86.

³⁴ Por. *Kongregacja-Normy*, nr 10) 1.

oprócz warstwy faktograficznej winien ukazywać duchowy opis sylwetki, elementy psychologiczne oraz teologiczne oddające duchowość męczennika.³⁵

Święci nie zawsze byli rozumiani przez ludzi epoki, w której żyli. Niektórzy odchodzili ze swoich zakonów lub brakowało im konkretnych umiejętności. Te trudności, bądź inne, np. natury historycznej (przykładowo: nieautentyczne pisma i dokumenty), należy umieścić w biografii, niczego nie ujmując czy zatajając.³⁶

2.2. Osoby etapu diecezjalnego

Kwerendę na etapie diecezjalnym przeprowadzają określone osoby tworzące trybunał sądowy. Należą do nich: powód, postulator, biskup diecezjalny, delegat biskupa, promotor sprawiedliwości, biegli i notariusze. Wszyscy wymienieni przy obejmowaniu swego urzędu składają przysięgę, co do wiernego wykonywania obowiązku i są zobowiązani do zachowania tajemnicy.³⁷ Cały przebieg dochodzenia, choć nie nosi wprost nazwy proces kanonizacyjny, można jednak zdefiniować jako proces specjalny.³⁸

„Sprawę kanonizacyjną prowadzi powód; do wypełnienia tego obowiązku może być dopuszczony przez władzę kościelną ktokolwiek z Ludu Bożego czy też jakaś grupa wiernych.”³⁹ Zatem powodem jest osoba fizyczna lub prawna kościelna, która popiera sprawę, czuwa nad jej przebiegiem oraz zabezpiecza ją od strony finansowej, np.: instytut zakonny, diecezja, Konferencja Episkopatu, stowarzyszenie katolickie itd.

Urzędowym przedstawicielem powoda jest postulator jako osoba fizyczna. „Postulatora ustanawia powód za pomocą udzielenia mu pełnomocnictwa, zredagowanego według przepisów prawa i za aprobatą biskupa.”⁴⁰ Biskup udziela *nihil obstat* konkretnemu postulatorowi. Jeśli sprawa jest bardzo złożona, to za zgodą powoda, postulator może mianować jednego lub więcej wicepostulatorów.⁴¹

Postulatorami mogą być kapłani, członkowie instytutów życia konsekrowanego i świeccy.⁴² Dopuszczenie świeckich i zakonnic jest nowością w aktualnym prawie. Istotne jest natomiast „byleby wszyscy wymienieni byli biegli w teologii,

³⁵ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 226-229.

³⁶ Por. *Kongregacja-Normy*, nr 10) 1.

³⁷ Por. tamże, nr 6.

³⁸ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 174-175.

³⁹ *Kongregacja-Normy*, nr 1 a. Por. J. R. Bar, H. Misztal, *Postępowanie kanonizacyjne*, s. 78-80.

⁴⁰ *Kongregacja-Normy*, nr 2 a. O pełnomocnictwie udzielonym postulatorowi, por. KPK 1983, kan. 1484.

⁴¹ Por. *Kongregacja-Normy*, nr 4.

⁴² Por. tamże, nr 3 a. O wymaganiach stawianych postulatorowi, por. też J. R. Bar, H. Misztal, *Postępowanie kanonizacyjne*, s. 80-82.

prawie kanonicznym i historii, a także byleby znali praktykę Kongregacji”.⁴³ Postulator powinien być osobą pełnoletnią, cieszącą się dobrą opinią, roztropną i uczciwą. Powinien też być osobiście przekonany o słuszności prowadzonej sprawy.

Do jego obowiązków należy przeprowadzenie wszelkich możliwych poszukiwań na temat życia sługi Bożego, jego opinii świętości i męczeństwa, ewentualnych przeszkód oraz ważności sprawy dla Kościoła; o swoich poczynaniach postulator informuje biskupa.⁴⁴ Po przynajmniej wstępnej kwerendzie, przedkłada biskupowi prośbę o przeprowadzenie sprawy (*supplex libellus*).⁴⁵ Wraz z prośbą przedstawia on biskupowi także życiorys męczennika, odpis drukowanych pism osoby badanej oraz listę świadków.⁴⁶ W trakcie procesu postulator może również przejrzeć wszystkie akta i następnie uzupełnić środki dowodowe oraz wprowadzić nowych świadków,⁴⁷ choć sam nie może świadczyć w sprawie.⁴⁸ Następnie stara się o tłumaczy do przygotowania transumptu oraz administruje funduszami wyznaczonymi na prowadzenie procesu.⁴⁹

Prawo prowadzenia dochodzenia na temat męczeństwa i opinii o męczeństwie określonych wiernych przysługuje przede wszystkim biskupom diecezjalnym (i zrównanym z nimi w prawach podmiotom) na terenie ich własnej diecezji.⁵⁰ Kompetentnym jest zwłaszcza biskup, na którego terytorium zmarł męczennik, chyba że są szczególne okoliczności wskazujące na innego biskupa, np. gdy większą część życia i pracy męczennik żył gdzie indziej.⁵¹

Zatem do biskupa diecezjalnego należy inicjatywa rozpoczęcia sprawy, po uprzednim potwierdzeniu, że weryfikują się warunki rozpoczęcia procesu. Także biskup akceptuje kolejne etapy przewodu diecezjalnego. Zawiera się w tym fakt współdecydowania przełożonego Kościoła partykularnego w sprawach kanonizacyjnych wraz z Kongregacją,⁵² choć ostatecznie wprowadzenie nowego kultu na-

⁴³ *Kongregacja-Normy*, nr 3 a. Jeśli postulator prowadzi kilka spraw, to do każdej z osobna potrzebuje oddzielnego pełnomocnictwa. Niekiedy w instytutach zakonnych występuje postulator generalny, który wyznaczony przez najwyższe władze zakonne prowadzi wszystkie sprawy swego instytutu.

⁴⁴ Por. tamże, nr 3 b. O obowiązkach postulatora, por. J. R. Bar, H. Misztal, *Postępowanie kanonizacyjne*, s. 82-94.

⁴⁵ Por. *Kongregacja-Normy*, nr 8. Podobną do *supplex libellus*, ale jednak odmienną, jest skarga powodowa, por. KPK 1983, kan. 1504.

⁴⁶ Por. *Kongregacja-Normy*, nr 10.

⁴⁷ Por. tamże, nr 27 c.

⁴⁸ Por. tamże, nr 20 3). Postulator nie uczestniczy w przesłuchaniach świadków.

⁴⁹ Por. tamże, nr 3 c. O innych prawnych wskazaniach dla postulatora, por. KPK 1983, kan. 1485-1489. Por. też cytowaną wyżej pracę monograficzną, E. Zarosa, *Rola postulatora...*

⁵⁰ Por. *Divinus perfectionis magister*, nr 1. Por. KPK 1983, kan. 1419.

⁵¹ Por. *Kongregacja-Normy*, nr 5 a. Uznanie tych okoliczności należy do Kongregacji, por. tamże.

⁵² Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 184.

leży do Stolicy Apostolskiej. Docenienie roli biskupa działającego na mocy sprawowanej władzy własnej, zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II, wykracza poza funkcję zebrania materiału dowodowego w sprawie męczeństwa.⁵³ On szacuje wystarczalność warunków wstępnych do rozpoczęcia procesu, a następnie przyjmuje i ocenia relację postulatora. W ocenie wszystkich elementów uwzględnia głos Konferencji Episkopatu i *nihil obstat* Stolicy Apostolskiej.

„Biskup może prowadzić sprawę osobiście lub przez swojego delegata, który powinien być kapłanem prawdziwie biegłym w teologii, prawie kanonicznym (...)”⁵⁴ Najczęściej, w imieniu biskupa, dochodzeniu diecezjalnemu przewodniczy delegat biskupa.⁵⁵ W skład trybunału wchodzi także: promotor sprawiedliwości, notariusze i kursor, a w dalszym przebiegu sprawy uczestniczą również biegli.

Promotor sprawiedliwości winien posiadać kwalifikacje podobne do delegata biskupiego.⁵⁶ Dopilnowanie zachowania przepisów prawa kanonicznego jest głównym zadaniem promotora. Jego też obowiązkiem jest przygotowanie pytań dla świadków i biegłych, którzy będą przesłuchani w trakcie dochodzenia; pytania te mają naświetlić obraz sługi Bożego, jego męczeństwo i opinię o męczeństwie.⁵⁷ Promotor powinien być obecny przy przesłuchaniu świadków i biegłych. Jeśli tak by się nie stało, to później przegląda akta sprawy i według swego uznania dodaje uwagi i wnioski.⁵⁸ Na koniec etapu zbierania środków dowodowych, „wszystkie akta i dokumenty przegląda promotor sprawiedliwości, aby jeśli uzna to za konieczne, mógł prosić o dalsze poszukiwania”.⁵⁹ Ostatecznie wyraża aprobatę, że przebieg dochodzenia diecezjalnego dokonał się zgodnie z prawem.

Wspomniani już wyżej biegli cechują się wiedzą i doświadczeniem w określonej dziedzinie wiedzy, dzięki czemu mogą potwierdzić jakiś fakt lub poznać prawdziwą naturę badanego problemu.⁶⁰ W dochodzeniu kanonizacyjnym występują dwaj teolodzy cenzorzy, którzy na polecenie biskupa analizują pisma wydane drukiem przez służbę Bożego, czy nie ma w nich nic przeciwnego wierze lub obyczajom.⁶¹ W dalszej kwerendzie dotyczącej innych pism i dokumentów zmar-

⁵³ Por. F. Veraja, *Commento alla nuova legislazione per le cause dei santi*, Roma 1983, s. 19-24.

⁵⁴ *Kongregacja-Normy*, nr 6 a. Por. KPK 1983, kan. 1421.

⁵⁵ Może nim być wikariusz sądowy lub inny kapłan. Gdy brakuje kompetentnej kandydatury, to kapłan może przynależeć do innej diecezji lub jest wyznaczony przez Konferencję Episkopatu. Ze względu na potrzebę obiektywności, delegat biskupa nie może być związany z męczennikiem więzami pokrewieństwa czy zażyłości itp., por. KPK 1983, kan. 1448-1449.

⁵⁶ Por. *Kongregacja-Normy*, nr 6 b.

⁵⁷ Por. tamże, nr 15 a.

⁵⁸ Por. tamże, nr 16 b.

⁵⁹ Tamże, nr 27 a. Por. KPK 1983, kan. 1433-1436.

⁶⁰ Por. tamże, kan. 1574. Opinie biegłych są pomocniczymi środkami dowodowymi, w odróżnieniu od dokumentów i zeznań świadków jako samoistnych środków, por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 191.

⁶¹ Por. *Divinus perfectionis magister*, nr 2,2; *Kongregacja-Normy*, nr 13.

łego uczestniczą biegli historycy i archiwiści.⁶² Powołuje ich biskup w liczbie przynajmniej dwóch. „Po wypełnieniu zadania biegli przekazują biskupowi łącznie z pismami zebranymi dokładną i oddzielną relację, w której referują i stwierdzają, że wiernie wypełnili zadanie, dołączają listę pism i dokumentów oraz wydadzą opinię o ich autentyczności i wiarygodności, jak i na temat osobowości służi Bożego, jaka wynika ze zgromadzonych pism i dokumentów.”⁶³

W dochodzeniu ważną urzędową rolę pełni notariusz, brak jego podpisu na aktach skutkuje ich nieważnością.⁶⁴ Obok notariusza głównego (*actuarius*) występuje notariusz pomocniczy (*adiunctus*). Przepisanie wszystkich akt procesu tzw. transumptu należy do pisarza, a ich przetłumaczenie na język dopuszczalny w Kongregacji jest zadaniem tłumacza (tłumaczy).

2.3. Przebieg dochodzenia diecezjalnego

Prośba postulatora do biskupa o rozpoczęcie sprawy (*supplex libellus*) uruchamia kolejne kroki postępowania, tj. wystąpienie o opinię Konferencji Episkopatu, następnie rozgłoszenie prośby postulatora, celem wyłonienia ewentualnych przeszkód.⁶⁵ Po cenzurze pism drukowanych męczennika⁶⁶ i zebraniu wszelkich dokumentów niedrukowanych, biskup powiadamia Stolicę Apostolską, od której otrzymuje *nihil obstat*.⁶⁷ O pozytywnej decyzji biskupa dotyczącej rozpoczęcia postępowania kanonizacyjnego informuje specjalny dekret i ustanowienie trybunału.⁶⁸ Wraz z dekretem następuje przyznanie kandydatowi na ołtarze tytułu „sługi Bożego”, co nie oznacza jeszcze publicznego kultu.

Poszczególne zebrania trybunału rozpoczyna sesja wstępna. Kolejne sesje, których ilość zależy od liczby świadków oraz dokumentów i trudności sprawy, mają charakter roboczy. Na jednej z nich stwierdza się brak kultu publicznego.

⁶² Por. tamże, nr 14 b. Ogólne normy dotyczące biegłych, por. KPK 1983, kan. 1575-1581.

⁶³ *Kongregacja-Normy*, nr 14 b.

⁶⁴ Por. KPK 1983, kan. 1437. Por. także *Kongregacja-Normy*, nr 16 a.

⁶⁵ Biskup obwieszcza prośbę postulatora o rozpoczęcie procesu w formie komunikatu lub listu pasterskiego, celem zebrania dodatkowych informacji o słudze Bożym i ewentualnych przeszkód, por. J. R. Bar, H. Misztal, *Postępowanie kanonizacyjne*, s. 101. O czynnościach poprzedzających otwarcie dochodzenia, por. H. Misztal, *Zagadnienie wstępnej oceny do rozpoczęcia procesu*, w: *Elementy prawne świętości kanonizowanej...*, s. 43-56.

⁶⁶ Cenzura ma zasadniczo stwierdzić, że pisma zmarłego nie sprzeciwiają się wierze ani moralności, ale też wstępnie zarysować sylwetkę duchową badanej osoby, por. J. R. Bar, H. Misztal, *Postępowanie kanonizacyjne*, s. 101-102. Por. też G. Bartoszewski, *Teologiczna cenzura pism własnych służi Bożego*, w: *Elementy prawne świętości kanonizowanej...*, s. 69-85.

⁶⁷ *Nihil obstat* nie jest upoważnieniem czy udzieleniem biskupowi jurysdykcji, ale komunikatem o braku przeszkód do rozpoczęcia sprawy, por. H. Misztal, *Zagadnienie wstępnej oceny...*, s. 54.

⁶⁸ Ten akt biskupa można porównać do *introducio causae* w poprzednim prawie, por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 262.

Przed zakończeniem dochodzenia, przepisane akta procesu porównuje się z oryginalnymi materiałami. Całość kończy ostatnia publiczna sesja, po której akta są przesłane do Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych.

Pierwsza sesja posiada charakter publiczny. W kaplicy lub innym miejscu, po modlitwie, następuje odczytanie prośby postulatora oraz *nihil obstat* Stolicy Apostolskiej i dekretów nominacyjnych członków trybunału. Po wręczeniu nominacji osoby tworzące trybunał składają przysięgę odnośnie zachowania tajemnicy i wiernego wypełnienia urzędu. Następuje przekazanie listy świadków oraz pytań do nich.

Na kolejnych roboczych sesjach są przesłuchiwanie świadkowie zgodnie z listą określoną przez postulatora. Gdy zmarły należał do instytutu zakonnego, większa część świadków powinna pochodzić spoza niego (instytutu), chyba, że jest to niemożliwe, np. w zakonach klauzurowych.⁶⁹ Biskup lub jego delegat mogą też powołać świadków z urzędu, rozszerzając tym samym listę przygotowaną przez postulatora.⁷⁰ Wezwanie świadka (cytacja) dołącza się do akt procesu. Zwykle w jednym dekrete wzywa się świadka i promotora sprawiedliwości.⁷¹ Głównymi świadkami powinni być ci, którzy osobiście zetknęli się z męczennikiem (świadkowie naoczni), a w mniejszym stopniu ci, którzy znają sprawę tylko ze słyszenia;⁷² przede wszystkim krewni, powinowaci i żyjący ze służą Bożym w przyjaźni czy zażyłości.⁷³ Wykluczeni od zeznań są kapłani w tym, co dotyczy sakramentu pokuty, kierownicy duchowi służi Bożego oraz postulator sprawy.⁷⁴

Przesłuchanie następuje według przygotowanych pytań. „Biskup jednak lub delegat powinien zadbać, aby zostały postawione inne konieczne lub potrzebne pytania w celu lepszego wyjaśnienia tego, co powiedzieli lub pełniejszego rozwiązania i wytłumaczenia trudności, jakie wypłynęły.”⁷⁵ Pytania zadaje delegat biskupa w obecności promotora sprawiedliwości.⁷⁶ Przesłuchanie ma być proto-

⁶⁹ Por. *Kongregacja-Normy*, nr 19.

⁷⁰ Por. tamże, nr 16 a, 21 a.

⁷¹ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 269-270.

⁷² Por. *Kongregacja-Normy*, nr 17. Świadek może dołączyć do zeznań potwierdzone przez nie-go pismo, por. tamże, nr 24.

⁷³ Por. tamże, nr 18.

⁷⁴ Por. tamże, nr 20. W odniesieniu do świadków należy także stosować normy kodeksowe, por. KPK 1983, kan. 1549-1573. Jeśli świadek nie może przybyć do siedziby trybunału, to za zgodą ordynariusza innej diecezji, sesja może się odbyć w miejscu zamieszkania świadka, por. KPK 1983, kan. 1469 § 2. Istnieje także możliwość przesłuchania świadka za pośrednictwem trybunału rogatoryjnego, por. *Kongregacja-Normy*, nr 26.

⁷⁵ Tamże, nr 16 c.

⁷⁶ Promotor sprawiedliwości powinien przejrzeć akta, jeśli nie był obecny przy przesłuchaniu, por. tamże, nr 16 b. Por. KPK 1983, kan. 1561.

kołowane. Po odczytaniu zeznań, zostają one podpisane przez przesłuchującego, protokolanta i świadka.⁷⁷ Świadek składa przysięgę, że będzie mówił prawdę.⁷⁸

Po zakończeniu przesłuchań świadków, na odrębnej sesji następuje włączenie dokumentacji i pism sługi Bożego, przygotowanych i przedłożonych przez biegłych.⁷⁹ W trakcie spotkania z biegłymi lub na osobnej sesji delegat biskupa powinien zwizytować grób męczennika, jego mieszkanie lub inne miejsca, celem stwierdzenia braku kultu publicznego; deklaracja na ten temat zostaje włączona do akt procesu.⁸⁰ W przebiegu etapu diecezjalnego i po jego zakończeniu zabronione jest urządzenie uroczystości, które sugerowałyby wiernym pozytywną decyzję Kościoła na temat kultu męczennika, gdyż ta należy wyłącznie do Stolicy Apostolskiej.⁸¹

Na zakończenie dochodzenia, biskup wydaje dekret publikacji akt.⁸² Postulator i promotor sprawiedliwości mogą jeszcze wystąpić o ich uzupełnienie (nowi świadkowie czy dokumenty).⁸³ Następnie należy przygotować w dwóch egzemplarzach odpis dokumentacji procesu, tzw. transumpt.⁸⁴ Obowiązek ten należy do specjalnie mianowanego i zaprzysiężonego kopisty. Polskie akta należy ponadto przetłumaczyć w dwóch kopiach na język akceptowany w Kongregacji, każdy odpis trzeba autentykować.⁸⁵ Dla zachowania wierności odpisów dokonuje się porównanie (odczytanie) obu tekstów, potwierdzone protokołem tej czynności.⁸⁶

Podobnie jak pierwsza, tak i ostatnia sesja posiada charakter publiczny. W obecności biskupa, członków trybunału i innych osób podpisuje się przygotowany protokół. Dokumenty procesu zostają zamknięte w przygotowanych teczkach i pojemnikach, następnie opieczetowane. Oryginał akt zostaje w kurii, a cztery odpisy (dwa transumpty i dwa tłumaczenia) przekazuje się do Kongregacji.⁸⁷

⁷⁷ O osobach obecnych podczas przesłuchania oraz sporządzaniu akt, por. tamże, kan. 1470-1473.

⁷⁸ Por. *Kongregacja-Normy*, nr 23.

⁷⁹ Biegli składają przysięgę o sumienności dokonanych poszukiwań oraz, że nie zniekształcili ani nie zmienili żadnego dokumentu, por. tamże, nr 21 b. Wymagania prawne dotyczące biegłych, por. także KPK 1983, kan. 1574-1581.

⁸⁰ Por. *Kongregacja-Normy*, nr 28. Znakiem kultu publicznego jest np. umieszczanie obrazów męczennika w aureoli lub budowanie kaplic pod imieniem zmarłego.

⁸¹ Por. F. Veraja, *Commento...*, s. 39-40.

⁸² Por. KPK 1983, kan. 1598.

⁸³ Por. *Kongregacja-Normy*, nr 27 b-c.

⁸⁴ Por. tamże, nr 29.

⁸⁵ Por. tamże, nr 31 b.

⁸⁶ Por. tamże, nr 30 a.

⁸⁷ Por. tamże, nr 30 b, 31. W niniejszym opracowaniu pomijam procedurę w sprawie udowodnienia cudów, choć taka w odniesieniu do męczennika, zwłaszcza przy kanonizacji, też ma miejsce, por. tamże, nr 32-35; M. Machejek, *Dowód z cudów wymaganych do beatyfikacji i kanonizacji w perspektywie aktualnych potrzeb Kościoła*, w: *Kościół i Prawo*, t. 4, red. J. Krukowski,

3. PROCES W KONGREGACJI SPRAW KANONIZACYJNYCH

Dalsze dochodzenie ma miejsce w Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych.⁸⁸ Po zaprotokołowaniu nadejścia akt, następuje akceptacja postulatora sprawy mieszkającego w Rzymie, który odąd pośredniczy w kontaktach z powodem.⁸⁹ Z kolei podsekretarz „bada, czy w dochodzeniach biskupa zostały zachowane wszystkie przepisy prawa, a o ich wyniku informuje Kongres zwyczajny”.⁹⁰

Po wstępnym pozytywnym rozpoznaniu, dalsze studium sprawy jest powierzone któremuś z najbardziej odpowiednich relatorów. On wraz z tzw. pomocnikiem zewnętrznym przygotowuje treść *pozycji* o męczeństwie.⁹¹ Po dogłębnym przestudiowaniu wszystkich zagadnień sprawy autoryzuje *pozycję* podpisując ją na odwrocie strony tytułowej, co wiąże się z prawami autorskimi relatora.⁹² Treść *pozycji* w układzie chronologicznym (czasem tematycznym) dokumentuje całość życia sługi Bożego, zeznania świadków oraz inne dowody.⁹³ Opracowanie dotyczące życia i działalności męczennika poprzedza tzw. *informacja*, w której podaje się zarys historii sprawy, wykaz przebadanych źródeł, zwięzły profil – życiorys sługi Bożego oraz opinia świętości i męczeństwa.⁹⁴ *Pozycja* winna ukazywać fakt męczeństwa, osobę zabita za wiarę i jej motywy, prześladowcę i powody jego działania.⁹⁵

H. Misztal, Lublin 1985, s. 235-243; G. Bartoszewski, *Kanoniczne dowodzenie cudów w procesie beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*, w: *Życie i cuda polskich świętych kanonizowanych i beatyfikowanych za pontyfikatu Jana Pawła II*, Warszawa 2001, s. 9-35; A. Eszer, *Miracoli ed altri segni divini. Considerazioni dommatico-storiche con speciale riferimento alle cause dei santi*, w: *Divina et humana...*, s. 435-463.

⁸⁸ Por. Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych, *Regolamento della Sacra Congregazione per le Cause dei Santi* (dalej *Regolamento*), Roma 1983, w: H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 482-494. O strukturze Kongregacji, jej członkach i kompetencjach, por. tamże, art. 1-10; *Divinus perfectionis magister*, nr 3-12. Na wcześniejszym etapie dochodzenia diecezjalnego biskup może zwracać się do Kongregacji, aby otrzymać stosowne rady i instrukcje, co również wpisuje się w zadania tejże Kongregacji, por. *Regolamento*, art. 11 § 2. Na prośbę biskupa i za zgodą Kongregacji może też na etapie diecezjalnym nastąpić rozpoznanie i przeniesienie zwłok męczennika; Kongregacja przesyła specjalną instrukcję tej czynności, a całość rozpoznania zwłok i ich przeniesienia jest odpowiednio udokumentowana, por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 278-280.

⁸⁹ Por. *Regolamento*, art. 12; *Kongregacja-Normy*, nr 2 b.

⁹⁰ *Divinus perfectionis magister*, nr 13) 1. Por. *Regolamento*, art. 14 § 1.

⁹¹ Por. *Divinus perfectionis magister*, nr 13) 2; *Regolamento*, art. 14 § 2. 15. Pomocnikami zewnętrznymi mogą być zwłaszcza adwokaci mający aprobatę Kongregacji. Relator jak i pomocnik winni odznaczać się wiedzą teologiczną, historyczną i kanoniczną. Współpracownikiem relatora może też być postulator, por. E. Zarosa, *Rola postulatora...*, s. 278-279.

⁹² Por. *Regolamento*, art. 17-18

⁹³ Por. tamże, art. 16

⁹⁴ Por. tamże, art. 16 § 2.

⁹⁵ Por. tamże, art. 16 § 3.

Współczesne sprawy zwykle nie łączą się z dyskusją konsultorów historyków. Jeśli jednak okoliczności sprawy tego wymagają – jest to pożyteczne lub konieczne, albo pojawią się szczególne kwestie historyczne, to *pozycję* poddaje się ocenie pięciu konsultorów historyków.⁹⁶ Oceniają oni jej wartość naukową oraz, na ile jest ona wystarczająca dla kolejnego etapu dyskusji.

„*Pozycję* (wraz z opiniami konsultorów historyków i, jeśli były konieczne, z nowymi wyjaśnieniami relatora) przekazuje się konsultorom teologom, którzy głosują, co do meritum sprawy; oni winni wraz z promotorem wiary tak ją studiować, aby przed wejściem do dyskusji na kongresie szczególnym, były rozwiązane teologiczne kwestie sporne, jeśli takie są w sprawie.”⁹⁷ Promotor wiary, który ocenia sprawę pod względem merytorycznym, wraz z ośmioma teologami⁹⁸ tworzą kongres szczególny i studiuje teologiczny aspekt dochodzenia. Teolodzy przygotowują swoje opinie i na kongresie szczególnym podejmują dyskusję nad męczeństwem sługi Bożego; ostatecznie podejmują decyzję głosem *affirmative*, *negative*, *suspensive*, każdy teolog osobno uzasadnia swoje stanowisko.⁹⁹ Gdy pojawią się głosy *suspensive*, kongres zwyczajny może zażądać nowych wyjaśnień. Istotnym progiem jest liczba 2/3 głosów. O ile sprawa nie uzyska pozytywnych głosów w takiej liczbie, to jest ona odłożona, a papież poinformowany o sytuacji. Jeśli głosów *affirmative* jest w liczbie 2/3, to sprawa jest przedłożona na spotkaniu biskupów i kardynałów – członków Kongregacji.¹⁰⁰

Wyznaczony tzw. *ponens* sprawy referuje ją na spotkaniu zwyczajnym Kongregacji. Po dyskusji następuje głosowanie i przygotowanie relacji dla papieża.¹⁰¹ Ostateczną decyzję o męczeństwie sługi Bożego podejmuje papież. Po pozytywnym ustosunkowaniu się do sprawy Ojca Świętego, sekretarz Kongregacji przygotowuje dekret o męczeństwie (*decretum super martyrio*), opublikowany następnie wobec papieża.¹⁰²

Papieski dekret na temat męczennika opiera się na tzw. pewności moralnej. Całość dochodzenia, na obu etapach procesu, wyklucza rozumne i uzasadnione wątpliwości. W sposób pozytywny deklaruje się opinię świętości i sam fakt mę-

⁹⁶ Por. tamże, art. 19 § 2. Relator generalny wraz z relatorem sprawy, po dyskusji i głosowaniach historyków, sporządzają sprawozdanie na użytek dalszej dyskusji teologów, por. tamże, art. 20 § 2. O wyznaczeniu konsultorów historyków i innych specjalistów, por. także *Divinus perfectionis magister*, nr 13) 3.

⁹⁷ Tamże, nr 13) 4.

⁹⁸ Por. *Regolamento*, art. 22 § 1.

⁹⁹ Por. tamże, art. 22 § 1-5.

¹⁰⁰ Por. tamże, art. 23 § 1-3; *Divinus perfectionis magister*, nr 13) 5.

¹⁰¹ Por. *Regolamento*, art. 24

¹⁰² Por. tamże, art. 25.

czeństwa. Beatyfikacja, a jeszcze bardziej kanonizacja wymagają najwyższego stopnia pewności moralnej.¹⁰³

4. KANONIZACJA A BEATYFIKACJA

Kult świętych w Kościele wiąże się z uznaniem ich za takich w formie aktu kanonizacyjnego lub beatyfikacyjnego. „Kanonizacja – oficjalne uznanie przez Stolicę Apostolską świętości życia konkretnej osoby ludzkiej z racji osiągnięcia przez nią doskonałości moralnej w stopniu heroicznym lub oddania swego życia za Chrystusa, polegające na uznaniu jej przez papieża za osobę godną kultu publicznego w Kościele powszechnym i wpisaniu do katalogu świętych.”¹⁰⁴ Uznanie świętości osoby ludzkiej przez najwyższą władzę kościelną (w kanonizacji) w formie uroczystego nauczania angażuje nieomylną papieską, co nie jest równoznaczne z kategorią dogmatyczną.¹⁰⁵ Akt kanonizacji nakazuje kult męczennika w Kościele (wyniesienia do chwały ołtarza) oraz posiada charakter powszechny, a nie lokalny, jak beatyfikacja. Formalna kanonizacja wynika z definitywnego dekretu papieskiego, poprzedzonego zwyczajnym procesem kanonizacyjnym. Wyróżnia się też kanonizację równoznaczną, gdy papież bez formalnej procedury dochodzenia lub uroczystości liturgicznych poleca cześć sługi Bożego np. przez odprawienie Mszy św. w wyznaczonym dniu czy oprawiania oficjum o świętym.¹⁰⁶

Wiara Kościoła jednoznacznie wyraża prawdę, że Duch Święty prowadzi wspólnotę wiernych. Przekonanie o asystencji Ducha Świętego, który towarzyszy Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła oraz nieomylności tego Urzędu odnosi się również do aktów kanonizacji, jako orzeczeń ostatecznych.¹⁰⁷

¹⁰³ Por. H. Misztal, *Komentarz do konstytucji apostolskiej*, s. 105-106; tenże, *Prawo kanonizacyjne*, s. 232-235; J. L. Gutierrez, *La certezza morale nelle cause Super martyrio*, w: *Divina et humana...*, s. 559-575; L. Flisikowski, *Problem pewności moralnej w sprawach kanonizacyjnych*, w: *Elementy prawne świętości kanonizowanej...*, s. 57-68.

¹⁰⁴ H. Misztal, *Kanonizacja*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 8, Lublin 2000, kol. 607. Świętość, cel i zadanie Kościoła, jest darem Boga, ale też zależy od współpracy człowieka z łaską, por. E. Nowak, *Kongregacja to nie fabryka*, http://opoka.org.pl/biblioteka/T/TD/kongregacja_fabryka.html

¹⁰⁵ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 73; F. A. Sullivan, *Magisterium. Teaching Authority in the Catholic Church*, Eugene-Oregon 1983, s. 136; B. Gherardini, *Canonizzazione ed infallibilita*, „*Divinitas*” 46 (2003), nr 2, s. 196-221.

¹⁰⁶ Święci mogą być wzywani w publicznych modlitwach Kościoła, można otaczać kultem obrazami i relikwiami, a kościołom i kaplicom nadawać ich imiona, por. E. Zarosa, *Rola postulatora...*, s. 289. Por. także H. Fokciński, *Potwierdzenie kultu. Kilka refleksji z okazji lektury piętnastego wydania „Index ac status causarum”*, w: *Divina et humana...*, s. 465-479. Normy prawne dotyczące kultu świętych, obrazów i relikwii, por. KPK 1983, kan. 1186-1190.

¹⁰⁷ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Wyjaśnienia doktrynalne dotyczące końcowej części formuły „Wyznania wiary”*, „*L'Osservatore Romano*” 1998, nr 10, s. 16-19, nr 6, 11.

Mniejszą rangę, o zasięgu lokalnym, posiadają akty beatyfikacyjne. „Beatyfikacja – eklezjalna i liturgiczna deklaracja, zinstytucjonalizowana w procesie beatyfikacyjnym Stolicy Apostolskiej, która ukazuje w osobie sługi Bożego jego doskonałe życie w Bogu i utwierdza wiarę w możliwość osiągnięcia zbawienia przez wszystkich ludzi.”¹⁰⁸ Instytucja beatyfikacji rozwinęła się później niż kanonizacja. Akt beatyfikacyjny pozwala na kult publiczny w ograniczonym wymiarze, w określonym kraju, diecezji, instytucie zakonnym.¹⁰⁹ Zasadniczo ma on miejsce po przeprowadzeniu całego procesu, wyjątkowo może się zdarzyć beatyfikacja w formie równorzędnej, tj. jako akceptacja już istniejącego kultu.

Od strony formalnej, aktualne normy stanowią, że do beatyfikacji jest wymagany jeden cud, odpowiednio udokumentowany i potwierdzony odrębnym dochodzeniem. Podobnie po beatyfikacji, do kanonizacji konieczny jest jeden cud, który nastąpił już po akcie beatyfikacyjnym, analogicznie potwierdzony w osobnym procesie.¹¹⁰ Przy dobrze udokumentowanym męczeństwie, Kongregacja może poprosić papieża o dyspensę od aprobaty cudu, wymaganego do beatyfikacji.¹¹¹

Różnice teologiczne i pastoralne pomiędzy kanonizacją a beatyfikacją podkreśla komunikat Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych z 29 września 2005 r. Uroczystościom kanonizacyjnym przewodniczyć będzie papież, a beatyfikacyj-

¹⁰⁸ Cz. Bartnik, *Beatyfikacja*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1995, kol. 163. Najczęściej beatyfikacja zmierza do kanonizacji, por. E. Zarosa, *Rola postulatora...*, s. 288. Różnica prawna nie oznacza w żadnym wypadku, że błogosławiony jest mniej święty w niebie od osoby kanonizowanej, obaj są zbawieni.

¹⁰⁹ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 89. Dekret papieski, na drodze wyjątku, może rozszerzyć kult błogosławionego, bądź ustanowić go patronem całego kraju, por. E. Zarosa, *Rola postulatora...*, s. 290; bez takiego dekretu nie można rozszerzać kultu lokalnego, por. F. Veraja, *Commento...*, s. 46-47. Należy też zauważyć historię polskich starań, por. M. Machejek, *Historia polskich starań o beatyfikacje i kanonizacje w Rzymie*, Postulatorski Ośrodek Studiów; S. Kośnik, *Stan polskich procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych*, w: *Kościół i Prawo*, t. 4, red. J. Krukowski, H. Misztal, Lublin 1985, s. 245-256; H. Misztal, *Problemy prawne kanonizacji polskich błogosławionych*, w: tamże, s. 257-289; *Polacy beatyfikowani i kanonizowani przez Jana Pawła II*, red. E. Gonciarz, Łódź 1995; T. Kaczmarek, *Biskup Michał Kozal „Mistrz męczenników”*, Włocławek 2001; M. Machejek, *Problemy prawnopraktyczne polskich spraw...*, s. 147-159; S. Kośnik, *Stan prawny i faktyczny polskich starań beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych na dzień 26.09.1992*, w: *Elementy prawne świętości kanonizowanej...*, s. 163-174; T. Kaczmarek, *Proces kanonizacyjny męczenników, którym przewodzi bł. Michał Kozal*, w: tamże, s. 175-182. Beatyfikację 108 męczenników ostatniej wojny (13.06.1999) odzwierciedla szereg publikacji na ich temat, por. H. Misztal, *Prawno-teologiczne aspekty...*; L. Musielak, *Bohaterska piątka*, Kraków 1999; tenże, *Błogosławieni męczennicy. Siedmiu franciszkanów*, Warszawa 1999; S. Makarewicz, *Mistrzowie wiary. Błogosławieni męczennicy radomscy*, Sandomierz 2001; M. Kowalczyk, *Charyzmat męczeństwa oraz jego aktualizacja w życiu i apostołstwie polskich męczenników drugiej Wojny światowej*, w: *Męczennicy XX wieku*, Kolekcja Communio, s. 266-281.

¹¹⁰ Por. *Regolamento*, art. 26 § 1. O procedurze *super miraculis*, por. tamże, art. 26 § 2.

¹¹¹ Por. H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne*, s. 328. O dyspensie od cudu, gdy chodzi o męczennika, w poprzednim prawie, por. *Codex Iuris Canonici, Pii X pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1956, can. 2116 § 2.

nym jego przedstawiciel, najczęściej prefekt Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych.¹¹² Uroczystości beatyfikacyjne zwykle odbędą się w diecezjach, które o to zabiegały,¹¹³ wyjątkowo na prośbę zainteresowanych podmiotów w Rzymie.¹¹⁴ O ile nie będzie szczególnych racji, to akt beatyfikacji nastąpi zwyczajnie w trakcie Mszy św., a nie w czasie Liturgii Godzin czy Liturgii Słowa.¹¹⁵

ZAKOŃCZENIE

Do natury Kościoła należy świętość, której szczególnym wyrazem jest męczeństwo. W prawnej koncepcji męczeństwa na uwagę zasługuje pojęcie osoby prześladowcy. Wiek XX rozszerzył tradycyjne rozumienie tej koncepcji na tzw. zbiorowego prześladowcę, czego przykładem w polskiej sytuacji był niemiecki nazizm. Na dalsze badania kanonistyczne zasługuje jednak komunistyczny totalitaryzm, który również był przyczyną sprawczą śmierci wielu chrześcijan.

Męczeństwo za wiarę oznacza fizyczną śmierć człowieka. Zatem, tzw. białe męczeństwo – udręczenie osoby przez prześladowcę, ale bez pozbawienia jej życia – nie stanowi prawno-kanonicznej konstrukcji męczeńskiej śmierci. Tym niemniej, ten problem również wymaga dalszych poszukiwań naukowych.

We współczesnej procedurze kanonizacyjnej istotną rolę pełni biskup diecezjalny, który po spełnieniu warunków wstępnych oraz na mocy posiadanej władzy rozpoczyna proces na etapie diecezjalnym. Docenienie jego zadań w Kościele partykularnym jest istotną cechą aktualnego prawa kanonizacyjnego, co nie pomniejsza funkcji Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych oraz Biskupa Rzymu. Do papieża ostatecznie należy decyzja o beatyfikacji czy kanonizacji męczennika.

Świadectwo dane Jezusowi poprzez życie i śmierć sługi Bożego jest jednocześnie najwyższą próbą miłości do Boga. Wiek XX, w którym według słów Jana Pawła II, powrócili męczennicy, jest przypomnieniem o wielkości wiary przenikającej życie ludzkie. Proces kanonizacyjny ma te prawdy wydobyć na światło dzienne, ma zaświadczyć wobec współczesnego świata o świętości męczenników.

¹¹² Por. Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych, *Comunicazione*, 29.09.2005, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/csaints/documents/rc_con_csaints_doc_20050929_comunicato_it.html, nr 1.

¹¹³ Zwiększenie udziału Kościoła partykularnego w beatyfikacji, uwidacznia jej różnicę wobec kanonizacji, por. Benedykt XVI, *Badania kanoniczne...* Przykładem wyboru miejsca jest beatyfikacja o. S. Papczyńskiego w Licheniu. Wskazania dotyczące liturgicznych obrzędów beatyfikacyjnych, które jednocześnie podkreślają różnicę względem kanonizacji, por. Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych, *Nowe procedury beatyfikacji*, 29.09.2005, <http://www.kkbids.episkopat.pl/analysis/46/4.htm>

¹¹⁴ Por. Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych, *Comunicazione*, nr 2-3.

¹¹⁵ Por. tamże, nr 4; tenże, *Nowe procedury beatyfikacji*, nr IV a.

PRESENT MARTYRS FOR THE FAITH
REQUIREMENTS OF THE CANONIZATION PROCESS

Summary

From the beginning of the Church, the cult of martyrs was developed. The Vatican Council II had an influence on martyrdoms, which is understood as the special gift and the highest test of the love for Jesus. The canonization process has to arise these truths into day's light, it has to testify about the sainthood of martyrs. Dissertation undertakes the problem of the martyrdom with reference to norms of the canonical law which regulate the course of the canonization case. The consideration bears upon present martyrs, without treatment historic processes.

First part of the report undertakes the problem of the martyrdom in his canonical elements. Next part of the dissertation introduce the most important requirements of the process in the diocesan investigation. The further part bears upon works in Congregation of Canonization Matters. The last part refers to differences among the beatification and the canonization.

In the legal idea of the martyrdom, the notion of the person of the persecutor deserves attention. During the 20th Century the traditional understanding of this idea widened on so called the collective persecutor eg. German Nazism. The martyrdom for the faith means the physical decease of the man. The torment of the person by the persecutor, but without the deprival of his life - does not determine legally - the canonical construction of the martyr's decease. In the present canonization procedure, the diocesan bishop acts as an integral part. Valuing of his charges of a particular church is an essential feature of the current canonization law.

Nota o Autorze: Ks. DR ARKADIUSZ DOMASZK SDB – absolwent Uniwersytetu Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, adiunkt na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym SDB w Łądzie n. Wartą. Zainteresowania naukowe: prawo posługi nauczania, normy ogólne prawa kanonicznego, dobra doczesne Kościoła, prawo wyznaniowe.

Słowa kluczowe: męczeństwo, współczesni męczennicy, proces kanonizacyjny, kanonizacja, beatyfikacja